

A VAKOK OKTATÁSÁNAK FONTOSABB KÉRDÉSEI.

(Befejező közlemény.)

VII. A vakok mint vakoknak tanítói.

A budapesti országos intézetben a múlt (1894/5) tanévben öt oly tanító és ipartanító volt alkalmazva, kik, mint az intézetnek volt növendékei, vagy egészen vakok, vagy nem jól látnak. A vakoknak ily számban oktatókul való alkalmazása nem lehetett a véletlen következménye, a mint hogy nem is volt az. Ez eddig rendszer volt. Rendszer, mely szerint egy nevelőintézetben pædagogiai tanulmányokat nem végzett egyének is alkalmaztattak tanítókul és nevelőkül, oly okadatulással, hogy a vak főképen fogyatékosága következtében alkalmas sorsosai oktatására és nevelésére.

A mi ezen rendszernek azon oldalát illeti, hogy a tanítói pályára képesítéssel nem bíró egyének alkalmaztattak egy országos intézetben tanítókul, nem is kívánok reflectálni, mert hiszen ez felesleges. Szerény észrevételeimet csak e rendszernek azon sokat hangoztatott előnyét illetőleg óhajtom megtenni, hogy a vakban oly tanítót nyer a vak, *a ki mert maga is e fogyatékoságban szenved, biztosabb pszichologiai alapot nyer nevelői és oktatói ténykedése számára, több bizalmat kelt maga iránt, jobban ki tudja ismerni növendékei gondolkodás- és érzésmódját: mi által nagyobb suggestiv hatást képes rájuk gyakorolni és őket eredményesebben oktatni, mint egy látó, legyen bár az még oly jeles pædagogus is.*

Még csak nem is oly régen, a midőn az emberbaráti oktatás minden ágát bizonyos titokzatos homály fedte, és a midőn a legtöbb intézet élén nem annyira szakemberek, mint inkább bizalmi férfiak állottak, alig volt oly siketnéma-intézet, a melyben képzett siketnémákat ne alkalmaztak volna siketnémák oktatására.

A váci intézetben is működött egy siketnéma, mint tanító. Midőn azonban a beszédre oktatás módszere általánosabbá lett a siketnéma-intézetekben, és a jelbeszédet mindinkább kiküszöbölni törekedtek, a siketnémáknak tanítók gyanánt való alkalmazásával is felhagytak. Mind a mellett még 1893-ban Prágában volt alkalmam az ottani siketnéma-intézetben egy tanítót láthatni, *a ki maga is siketnéma lévén, élősóra tanította a siketnémákat.* Ily képtelenségre vezethet a szakképzettség hiánya és az elfogultság.

Olyanok is akadnak, a kik azon rendszernek hódolnak, hogy a dadogók oktatására és kezelésére főképen oly egyének alkalmasak, a kik

valaha maguk is dadogtak. Így p. o. *Denhart*, a ki állítólag maga is dadogó volt (jelenleg az eisenachi intézet igazgatója) e mellett kardoskodik.

Mindezen nézeteknek azon téves és a laikust könnyen megtévesztő felfogás képezi alapját, hogy az, a ki valamely fogyatékoságban szenved, e fogyatékosága következtében sorsosait inkább képes megérteni, jobban tudja őket vezetni, bizalmukat megnyerni és oktatásukat szakszerűbben eszközölni, mint az épérékű tanító.

Pedig a dolog épen megfordítva áll. A vak ugyanis, épen mert vaksága következtében subjectiv benyomások hatalmában van, nem képes objectiv vizsgálat és tanulmány tárgyává tenni a vakság következményeit; úgy, hogy ő inkább *egy vakról*, mint sem *a vakokról általában* beszél és ír. A növendék képességének megítélésénél nem az fogja őt vezetni, hogy mit lehet a *vaktól* várni és megkövetelni, hanem inkább az, hogy mit várhat és követelhet attól, *a ki vak, mint ő*. A tehetőséges vak helytelen mértéket alkalmaz a vakkal szemben, mert subjectiv alapon ítélvén, minden vaktól oly képesség kimutatását követeli, mint ő tanúsított. A vak tehát vaksága folytán legfeljebb a minden vaknál egyformán található ismertető jeleket, jellemző tulajdonságokat ismeri fel könnyen, míg ellenben a mélyebb belátást kívánó ítéletekben és következtetésekben befolyásolják őt subjectiv érzelmei.

Feltéve azonban, de meg nem engedve, hogy a vak csakugyan jobban tudja a vakot megfigyelni és kiismerni, mint a látó egyén az ő objectiv megfigyelései, tapasztalatai, tanulmányai alapján, mit ér ez, ha fogyatékosága következtében minden lépten-nyomon akadályozva van abban, hogy magát gyakorlatilag érvényesíthesse? Mert, hogy mily áthághatatlan akadályokkal kell a vaknak küzdenie, ha egy osztályt önállóan kell vezetnie, a fegyelmet fentartania, mint az intézet tantestülete tagjának az intézet szellemi vezetésében és irányításában megillető részét kivennie, erről meggyőződhetik bárki, a ki a vak tanítót osztályában, növendékei között, a tantestületi értekezleten, a hol a nevét sem képes a jegyzőkönyv alá írni stb. megfigyeli. Így p. o. tudjuk, hogy a zongorázásnál, vagy hegedülésnél a testtartás mily fontos. Ámde hogyan ellenőrizze a vak a vaknak testtartását?

Tanulmányutamon és a kongresszus alkalmával kerestem az alkalmat, hogy a vakok oktatása terén kiváló tekintélyeknek ismert szakférfiak e kérdésre vonatkozó nézeteit megismerhessem. Legtöbben úgy nyilatkoztak, hogy a vak legkevésbé mint tanító tud helyt állni.

Helyén valónak tartom itt felemlíteni, hogy *Franz*, a berlini székesegyház vak orgonásza, igen művelt és sorsosai ügyei iránt melegen érdeklődő férfiú, a ki a kongresszuson szintén részt vett, úgy nyilatkozott, hogy a vak mint *magántanító*, egy növendékkel jól boldogul; ellenben tömeges, osztálytanításra *nem alkalmas*.

A jelenlegi viszonyok között, a midőn a budapesti intézet növendékei közül fájdalom oly kevesen képesek kenyerüket, becsületes munkával megkeresni, a mi vakjaink épen a tanítói állásban keresnének menedéket. Szerény nézetem szerint azonban a vakok-intézetében nem volna szabad vak tanítókat alkalmazni, épen a szerencsétlen vakok eredményes oktatása érdekében.

VIII. Elemi népiskolával kapcsolatos tanfolyamok vakok számára.

Hazánkban a legutolsó népszámlálás adatai szerint kerek számban 20,000 vak található. Feltéve, hogy ezen 20,000 vak között 5000 előrehaladottabb kor és más súlyosabb fogyatékossgal is járó betegség folytán vakult meg, úgy, hogy ezek oktatására szükség nincs; feltéve továbbá, hogy az így fenmaradó 15,000 vaknak csak $\frac{1}{5}$ -része oktatható: *az oktatásra szoruló vakok száma hazánkban mégis háromezer*, a kik közül az egyetlen budapesti intézetbe legfeljebb 100 vehető fel. Hazánkban tehát legalább 2900 vak marad oktatás nélkül, úgy hogy 29 oly intézetre volna még szükségünk, mint a budapesti országos intézet.

Ha pedig egy-egy ily 100—100 növendékkel bíró intézet évi fenntartási költségeit 40,000 frtra teszem (a budapesti intézet évi fenntartási költségei 50,000 frtra rugnak), ezen intézetek évenként 1.160,000 frtot kívánnának. De hogy ily óriási összeget csupán a vakok oktatására a közel jövőben akár az állam, akár pedig a társadalom áldozni képes volna, arra komolyan nem is gondolhatunk.

Ily szomorú viszonyok között fel kell tennünk azon kérdést, nem lehetne-e kielégítő módon gondoskodni a vakok oktatásáról más eszközök segítségével.

Németországban és más államokban is, e század elején a siketnémák és vakok oktatásának kérdését úgy akarták megoldani, hogy a néptanítók a népiskolában oktassák a siketnémákat és vakokat is.

A siketnémákat illetőleg a terv teljesen kudarczot vallott, mivel a siketnémák oktatása oly specialis tanulmányokat követel, melyeket a néptanító külön szakképzés nélkül meg nem szerezhet; továbbá, mivel a siketnémák oktatása *egy egész embert kíván*, úgy hogy az érzékű, beszélni tudó gyermekkel együttesen egyáltalában nem oktathatók.

A mi azonban a vak gyermeknek az érzékekkel együtt való oktatását illeti, ennek, minthogy a vak gyermek hall és beszélni tud, tagadhatatlanul van némi csekély eredménye, de azért azon ismeretek, melyeket a vak így szerezhet, rendkívül hiányosak és elégtelenek.

A külföldön ily irányban tett kísérletekből kitűnt, hogy a népiskola legfeljebb csak előkészítésül szolgálhat a későbbben *bekövetkezendő intézeti nevelés és oktatásra*, de nem pótolhatja ezt.

Hazánkban az 1868-iki közoktatásügyi törvény értelmében a siketnéma, vak és hülye gyermekek a népiskolákból ki vannak zárva. De egy 1880-ban kiadott közoktatásügyi miniszteri rendelet arra buzdítja a *néptanítókat*, hogy a siketnéma-oktatás módszerét magánúton elsajátítani törekedvén, foglalkozzanak a községükben élő siketnémákkal.

Volt már alkalmam más helyütt nem egyszer utalni arra, hogy e törekvések kívánt eredményre nem vezettek, a mint hogy nem is vezethettek.

Hasonlóképen nem voltak eredményesek a népiskolával kapcsolatos *siketnémák-tanfolyamai* sem, azon rendkívüli nehézségek folytán, melyekkel a siketnémák szakszerű oktatása jár.

Hazánkban csekélységem volt az első, a ki mint népiskolai tanító 1884-ben hét siketnéma számára tartottam külön tanfolyamot. Temesvárott 1885—1893-ig négy népiskolai tanító 30—40 siketnéma számára tartott fenn tanfolyamot. Mindkét helyen belátták azonban, hogy a tanfolyamok célhoz nem vezetnek. Önálló siketnéma-iskola létesítésére törekedtek tehát, a mi tudvalevőleg sikerült is.

Azon nehézségek közül, melyeknél fogva az ily tanfolyamok sikertelenek, figyelemre méltóbbak a következők:

1. A siketnémák szakszerű oktatása oly különleges phonetikai és nyelvpsychologiai ismereteket s oly önképzést követel, melyre az amúgy is sok teendővel elhalmozott néptanítónak nem maradhat elegendő ideje.

2. A siketnémáknak, mint a hallástól megfosztott gyermekeknek oktatása, a látáson, a szóhangok optikai képének felfogásán alapszik; úgy hogy az oktatás csak teljes és jó nappali világosság mellett lehet eredményes. Amde a tanító a napnak legnagyobb részében el lévén foglalva, a siketnémák számára csak a késő délutáni és esti órák maradnak fenn.

3. A siketnémák oktatása oly physikai erőt kíván, oly fáradságos, hogy az egész napi oktatásban kifáradt tanító csak igen csekély mértékben tud 6—8 siketnémának megfelelni.

4. A siketnémák oktatásánál — főképen az alsó fokon — a szakoktatás rendszere nem alkalmazható, a munkát tehát nem lehet megsztani, úgy hogy azt egy embernek kell végezni.

Mindezeknél fogva a népiskolával kapcsolatos siketnémák-tanfolyamának eszméje teljesen meghaladottnak tekinthető.

Másképen áll azonban a dolog, ha népiskolával kapcsolatos, külön órákban vezetett vakok tanfolyamáról van szó. Ugyanis:

1. Míg a siketnéma gyermek a népiskolai növendékekkel együttesen egyáltalában nem oktatható, addig a vak gyermek az érzékűek *ének-, hittani-, nyelvtani-, fejszámtnai-, beszéd- és értelemgyakorlati és részben még a földrajzi, természetrajzi és történeti óráin* is részt vehet,

bár sokat fog hallani, a mit; hogy teljesen megértsen, *kiegészítő, specialis oktatásra van szüksége.*

2. Míg a siketnémák oktatása teljesen szakszerű és nehezen megszereshető ismereteket kíván, addig a vakok oktatása nem sokban különbözik az érzékűek oktatásától: úgy hogy nem is annyira az oktatásban, mint inkább a *különféle taneszközökben találunk különlegességet.* Így p. o. az írás, olvasás lapos betűk helyett domború betűk ismertetéséből áll ugyan, de semmi különös szakismeretet nem követel.

3. Míg a siketnémák oktatása fárasztóbb, mint az érzékűek oktatása, addig a vakok oktatása épenséggel nem fárasztóbb, *csak sokkal lassúbb menetű és több türelmet kíván.*

4. A siketnémák tanfolyamainak egyik legnagyobb akadályja az, hogy azok csak a népiskolai tanórák befejezése után, késő délutáni órákban tarthatók. *A vak gyermekekre nézve ez azonban nem hátrány, mivel világosságra úgy sincs szüksége,* de sőt talán még előnyös is azon szempontból, hogy az iskolából az esti órákban távozhatik, a midőn az utcákon a tolongástól már nem kell annyira tartania.

5. Míg a siketnémák tanfolyamát egy tanítónak kell vezetnie, a vakok tanfolyamát több tanító is vezetheti, egy-egyre alig jutván 3—4 heti óra.

Sokat foglalkozván ezen eszmével és minden oldalról tanulmányozván e kérdést, azon meggyőződésre jutottam, hogy *a népiskolával kapcsolatos tanfolyamok vakok számára, nemcsak szükségből, ideig-óráig tehetnének szolgálatot, hanem rendszeres oktatásban részesíthetnék* mindazon szerencsétleneket, a kik a budapesti egyetlen intézetben nem nyerhetnek felvételt.

E tanfolyamok következőleg volnának szervezendők.

Oly városokban, a hol legalább 5—6 vak található, (p. o. Szegeden, Debreczenben, Pozsonyban, Kolozsvárott, Pécsen és Kassán) valamely központi népiskolával kapcsolatosan tanfolyam szerveztetnék.

A növendékek bizonyos órákban, p. o. ének-, hittan-, fejszám-tani órákon a képzettségüknek megfelelő osztályban az érzékű növendékekkel együtt tanulnának.

Ezen közös órákon kívül azonban a tanfolyamon heti 26 órában külön oktatásban részesülnének és pedig a *következő specialis-oktatást kívánó tárgyakban:*

1. Írás és olvasás (domború írás és olvasás)	...	heti	5 óra
2. Beszéd- és értelemgyakorlatok (közhasznú ismeretek)	'	«	4 «
3. Szám-tan	...	«	3 «
4. Hegedű	...	«	4 «
5. Kefekötés	...	«	10 «
Összesen heti			26 óra

Ezen öt tantárgyat 2—3, esetleg 4 tanító, illetőleg tanítónő és egy kefekötőmester között lehetne felosztani. Az egyik tanítót a *tanfolyam igazgatói teendőivel is meg lehetne bízni*, a ki egy szüneti képesítő tanfolyam alatt elsajátíthatná a legszükségesebb elméleti és gyakorlati ismereteket.

Heti 4—5 órai oktatásra, megfelelő *díjazás* mellett, bizonyára elég vállalkozó tanító akadna (tekintve, hogy a népiskolákban rendszeren a csütörtök szabad nap, és hogy a vasárnap délelőtt is felhasználható volna).

A mi pedig az ipartanítást illeti, bizonyára minden városban akadna oly kefekötő, a ki megfelelő díjért a növendékeket a kefekötésre taníttaná.

Az e tanfolyamokon kiképzett kefekötőket azután idővel a budapesti intézet látná el munkával, úgy a hogy p. o. a drezdai központi intézet ellátja munkával Szászország minden vidékének vak iparosait.

Az ily tanfolyamok tanítói lassankint kellő ügyességre tevén szert a vakok oktatásában, szükség esetében a budapesti központi intézetbe is bevonhatók volnának, úgy hogy nem állna be oly helyzet, mint e tanév elején, a midőn a vakok oktatásában teljesen járatlan tanítókat voltunk kénytelenek alkalmazni.

Ily tanfolyamok továbbá idővel önálló intézetekké fejlődhetnének, mint a hogy az aradi és temesvári siketnémák tanfolyamai önálló siketnéma-iskolákká fejlődtek.

A mi már most az ily tanfolyamok évi fentartási költségeit illeti, helyiség (egy kis terem) fűtés és világításon kívül (a miről az illető népiskola fentartóinak kellene gondoskodni) a következők volnának:

1. Az igazgató tiszteletdíja	50	frt
2. Tizenhat heti óra díjazása (5 írási és olvasási óra, 4 beszéd- és értelemgyakorlati óra, 3 számtani óra, 4 hegedű óra), heti 1—1 órát 50 frttal díjazva	800	«
3. A kefekötőmester díjazására	250	«
4. Taneszközökre	120	«

Összesen : 1220 frt.

Ezen évi 1220 frt kiadás fedezésére az illető város, vagy megye 400 frttal, a kormány szintén 400 forinttal járulna, míg a hiányzó évi 400 frtot *köszadakozás* (egylet, gyűjtés) útján kellene beszerezni, a mi oly intelligens és a nagy városokban, mint Szeged, Debreczen, Pozsony, Kolozsvár, Pécs és Kassa, nem járna nagyobb nehézségekkel.

Ha végül tekintetbe vesszük, hogy egy-egy ily tanfolyamon 10—12 vak is részesülhetne szakszerű képzésben, vagyis egy-egy vaknak évi oktatása csak 100 frtba kerülne, míg a budapesti intézetben egy-egy

növendék oktatása átlag legalább évi 600 frtba kerül, azt hiszem, érde-
mes volna kísérletképen mielőbb létesíteni egy-két ily tanfolyamot.

IX. Vakokat foglalkoztató műhelyek.

Németországban rendezve lévén a szegényügy, a vakok oktatása terén működő szakférfiak és most a VIII. (müncheni) kongresszus is azon álláspontra helyezkedtek, hogy a vakok oktatásának mindenhol oda kell fejlődnie, hogy csupán vaksága miatt senki se legyen menedékház lakójává. *Mert a vakság nem teszi az egyént munkaképtelenné*, hiszen épen azért állanak fenn a nevelő- és képző-intézetek, hogy ettől munkára képzés által megmentsék a vakot. A menedékházakra csak az előrehaladott kor vagy más testi fogyatkozás folytán munkaképteleneké lett vakoknak volna szabad rászorulni.

A humanismusnak az intézetből kilépett vakok iránt csupán az volna kötelessége, hogy őket *állandóan ellássa munkával* és hogy a tőkével vagy összeköttetéssel nem bíró vakokat a munkahiánytól megóvja.

A vakok intézeteivel kapcsolatosan *nagy, gyárszerű műhelyeket kell tehát létesíteni a felnőtt vakok foglalkoztatása céljából.*

A steglitzzi, drezdai, linzi, nürnbergi stb. intézetek mellett már régóta állnak fenn ily műhelyek. A vak munkások itt teljes ellátást nyernek, heti keresményükből levonatván a tartásdíjak.

A kik pedig nem óhajtanak az intézetben lakni, azok mint *külső munkások* járnak be a műhelybe, míg végre azok, a kik a központi műhelytől távolabb eső községbe vagy vidékre költöznek, az anyagot az intézettől kapják és havonkint, vagy meghatározott időben a meghatározott *munkabér* fejében beszállítják a kész munkát.

Drezdában az intézet tulajdonát képező nagy ládákat láttam. E ládák jönnek-mennek. Az intézet a hó elején kiküldi a nyers anyagot a *távolabb lakó* vak munkásnak, a ki aztán a hónap végén ugyancsak e ládákból a kész cikkeket szállítja be.

Az ily jól szervezett és jó munkát producáló műhelyek nem szűkölködnek munkában, mivel *versenyképesek* lévén, a *hadseregnek, kórháznak* és *nagyobb intézeteknek szerződések alapján szállítanak.*

A steglitzzi (Berlin mellett) ez idő szerint legjobban szervezett intézetben a munkások, mint már említettem, nemcsak annyit keresnek, a miből magukat (családjukat) fentartani képesek, de sőt ezen felül évenkint kisebb-nagyobb összeget meg is takarítanak. Az intézet Berlinben a város különböző részeiben elárusító helyeket tart fenn, a hol darab számra is eladatnak a különböző iparczikkék.

Míg a vak kézművesek manapság ily formán meg tudják keresni

kenyerüket, addig a zenészi pályán levőket illetőleg igen kedvezőtlen tapasztalatokat szereztek külföldön is. Mert e téren még a legtehetségesebb és legképzettebb vakok sem tudnak a látókkal versenyezni. A nagy közönség ugyanis csak nehezen leküzdhető tartózkodással viseltetik a vak zenetanító, a vak hangversenyező és a vak orgonász iránt. Legtöbbször zenélő-koldusokat látnak a vakokban, a kikenél a zene csak ürügy a koldulhatásra. Tagadhatatlan tény, hogy még jelesebb vak zenészek közül is sokan, a kik mint zenetanítók (házitanítók) akarták kenyerüket megkeresni, keserűen csalódtak reményeikben és végre is elzüllöttek.

Ezért Németországban, Dániában, továbbá, mint *Nädler* szentpétervári igazgatótól értesültem, Oroszországban is leszámoltak a zenével, és mint keresetágot jóformán egészen kiküszöbölték.

A budapesti országos intézet eddig még csak kísérletet sem tett arra, hogy az iparos növendékeknek munkát biztosítson. Legfeljebb néhány frttal segít egyes kilépett növendékeket.

Ha tehát e hazánkban fennálló egyetlen intézet valóban meg akarja oldani feladatát, mielőbb foglalkoztató-intézettel kell kibővíteni, hogy ott ne csak az intézet serdültebb növendékei, hanem a későbbben megvakultak is megkereshessék kenyerüket, hogy ne legyenek kénytelenek koldulni, a mi sokkal nagyobb szerencsétlenség, mint a vakság.

ROBOZ JÓZSEF.

A FRANCZIA NYELV TANÍTÁSÁNAK MEGKEZDÉSE.

I.

Minden kezdet nehéz!

Különösen igaz ez a mondás, ha új tantárgy tanításáról van szó. A tanulók az ismeretek új országában idegenül érzik magukat s mégis ennek daczára vagy jobban mondva, ép ezért, nekünk, tanároknak, azon kell lennünk, hogy tanítványainkban érdeklődés támadjon az új tantárgy iránt; hiszen minden tanító jól tudja, a tanulók érdeklődése milyen fontos tényezője annak, hogy munkáját siker koronázza.

A mi a francia nyelvet illeti, az kivételes jó helyzetben van: a tanulók érdeklődéssel telten fognak a tanulásához. Hallották mindenfelé, hogy a társadalom felfogása szerint a francia nyelv tudása a magasabb műveltség egyik kelléke. Nos, minden tanuló meg akarná ezt a kelléket szerezni. Csakhogy érdeklődésöknek ez lévén a forrása, ez könnyen el is apad.

Ha tehát a francia nyelv tanárai kizárólag arra az érdeklődésre építenének, melyet tanítványaik eleve tanúsítanak e tantárgy iránt s